Universitatea “Alexandru Ioan Cuza”, Iași
Facultatea de Psihologie și Științe ale Educației

ȘCOALA DOCTORALĂ
Domeniul: Psihologie

REZUMAT

Atitudini și moralitate în donarea de organe

Coordonator:

Prof. univ. dr. Maria Nicoleta Turliuc

Doctorand:

Diana Arghire (căs. Todeancă)

2019

1. INTRODUCERE

Donarea de organe este un fenomen controversat care a atras atenția specialiștilor din diverse domenii (ex. medical, psihologic, filosofic etc.). Principalele dileme în contextul donării de organe pornesc de la numărul foarte mic de organe care pot fi transplantate în raport cu nevoia existentă, de unde și importanța corectitudinii distribuirii acestor resurse. Există de asemenea o discrepanță între credințele oamenilor și realitatea propriu-zisă cu privire la donarea de organe, ceea ce poate influența major (în sens pozitiv sau negativ) disponibilitatea donării de organe. Spre exemplu, motivele religioase sunt adesea citate ca bariere în disponibilitatea de a dona, chiar dacă studiile arată că majoritatea religiilor susțin donarea de organe post-mortem (Park, 1998; Gallagher, 1996).

De asemenea, un alt criteriu luat în considerare este beneficiul maxim obținut. Obiectivul utilizării acestui criteriu este de a crește numărul de transplanturi reușite, iar în concordanță cu acest criteriu sunt două condiții: nevoia medicală (persoanele cu gradul de boală cel mai sever au prioritate) și de asemenea probabilitatea succesului transplantului (au prioritate persoanele care au șansa să trăiască un număr mai mare de ani în urma unui transplant reușit). Aceste aspecte ridică și o serie de controverse etice, cum ar fi: Ar trebui să aibă prioritate persoanele care au copii sau cele în etate? Ar trebui să li se acorde un transplant de organe persoanelor care au avut tentative de suicid? Deținuții ar trebui să primească transplanturi de organe? etc.

Un alt aspect delicat este legat de consensul specialiștilor în diagnosticarea și confirmarea morții care poate fi deseori dificil de obținut în momentul luării deciziei, ceea ce face ca diagnosticul morții să fie complicat și dificil, contribuind astfel la raritatea donatorilor de organe. Diagnosticul și definiția morții cerebrale, la care se adaugă relația dintre corp și moralitatea actului, dar și riscul mortalității unui donator, determină într-o anumită măsură lipsa acută a donatorilor post-mortem.

O cunoaștere mai profundă a mecanismelor psihologice care stau la baza disponibilității de a dona s-a dovedit a fi necesară pentru a explica atitudinile subiective pozitive sau negative cu privire la donarea de organe. Deși există o serie de teorii care își propun să elucideze mai bine problematica donării de organe (ex. teoria distribuirii juste, teoriile legate de persuasiune sau teoria acțiunii raționale), rămân încă o serie de întrebări fără răspuns și mai cu seamă în ce privește populația

românească. Studii mai recente în zona Europei (Mossialos et al., 2008) arată că disponibilitatea de a dona este asociată și cu procedurile instituționale și cunoștințele cu privire la aceste proceduri.

În donarea de organe, indivizii au diferite motive. Intenția sau disponibilitatea de a dona a fost studiată în cadrul mai multor modele teoretice în încercarea de a descoperi motivele/cauzele care determină semnarea unui acord oficial pentru a deveni donator. Pentru o mai bună înțelegere a motivelor care stau la baza deciziei de donare, studiile din literatura de specialitate s-au focalizat pe analiza intenției/ disponibilității de a dona propriile organe sau organele unui membru al familiei. O meta-sinteză a convingerilor și a credințelor cu privire la disponibilitatea de a dona, este realizată de Newton (2011) în urma unui demers calitativ. Astfel, se pot identifica dintre temele principale ale motivelor și credințelor care influențează, pozitiv sau negativ, disponibilitatea de a dona:

- religia ca încălcare a integrității morale și respectare a tradițiilor versus realizarea unui act suprem de bunătate și recunoștință
- moartea și teama asociată acesteia versus atingerea unei nemuriri simbolice
- altruismul ca dorință/ datorie de a veni în sprijinul comunității
- relevanța personală sau măsura în care indivizii s-au confruntat cu ideea donării de organe în experiența lor personală
- corpul și posibilitatea dezumanizării acestuia versus dezumanizarea asumată
- familia prin prisma atitudinilor/ convingerilor legate de donarea de organe
- sistemul medical și în deosebi neîncrederea în acesta
- cunoștințele despre transplant și donarea de organe
- atitudinile cu privire la donarea de organe

Sub aspectul metodologiei, în multe dintre cazuri, atitudinea față de donarea de organe este măsurată de-a lungul unei singure dimensiuni pozitive sau negative, fapt care limitează rezultatul măsurării la un răspuns pro sau contra - de exemplu, foarte negativ sau foarte pozitiv (Gardner, 1993, în Schweiger et al., 2004). Modelele calitative, în general, permit o explorare mai profunda a atitudinilor și a credințelor, pentru că permit participanților să descrie în propriile cuvinte credințele sau experiențele personale. Modelul lui Zink (2004) prezintă donarea de organe ca așteptare și utilizează întrebări deschise pentru a conduce discuția. Un alt aspect metodologic se referă la conceptualizarea atitudinii, în special la operaționalizarea

acestui concept. Acest lucru este legat de dimensiunile conceptului de atitudine și, prin urmare, de nivelul de explicație solicitat (Schweiger et al., 2004).

Alături de cunoștințele cu privire la transplantul și donarea de organe, cele mai multe cercetări în domeniu au abordat conceptul de atitudine față de donarea și transplantul de organe (Holman, 2012). În cadrul mai multor studii, atitudinile oamenilor față de donarea de organe s-au dovedit a fi semnificative, chiar dacă nu sunt predictori foarte puternici ai comportamentului concret legat de donare. Mai exact, ele nu influențează în mod direct semnarea unui card de donator (Feeley & Servoss, 2005, Skumanich & Kintsfather, 1996; Morgan & Miller, 2002). Atitudinile față de donarea de organe sunt considerate un pilon important în facilitarea deciziei de donare a organelor (Kaiser et al., 2014; Wakefield et al., 2010). Cu toate acestea, mai multe aspecte influențează relația dintre atitudini și donarea efectivă de organe, lucru care a dus la o creșterea numărului de cercetări în jurul capacității de măsurare a disponibilității și intenției de a dona.

Atitudinile față de disponibilitatea de donare a organelor sunt adesea măsurate pe scale bipolare, urmărindu-se, în general, o singură idee ("Pentru mine, a înregistra dorința de a deveni donator post-mortem ar fi un fapt lipsit de valoare - foarte valoros", Hyde & White, 2013). Însa, evaluările credințelor asociate cu modul în care este înțeleasă donarea de organe necesită, fără îndoială, scale multidimensionale pentru a evalua diferitele idei care ar putea fi asociate cu aceasta problematică ex.: "Medicii ar putea declara moartea cerebrala prea curând" (Irving et al., 2011, Parisi & Katz, 1986, Shepherd & O'Carroll, 2014). Diferența constă în nivelul de explicație dorit - se urmărește identificarea credințelor care stau la baza intenției de a dona sau intenția în sine. În multe cazuri, un participant poate manifesta atât opinii pozitive, cât și negative cu privire la donarea de organe.

Cercetarea de față are ca finalitate tocmai elucidarea aspectelor menționate mai sus prin explorarea fundamentelor atitudinale ale românilor cu privire la donarea de organe, disponibilitatea lor de a dona propriile organe sau pe cele ale unui membru al familiei și explorarea unor posibili determinanți cauzali ai deciziei de a dona organele. Direcțiile de cercetare urmăresc identificarea unei posibile explicații pentru coexistența atitudinilor pozitive cu privire la donarea de organe, a diferenței dintre acceptul declarativ al actului de donare în paralel cu refuzul manifest frecvent întâlnit în practica medicală. De asemenea, urmărim identificarea rolului elementelor moralității (fundamente morale) dar și a strategiilor cognitive de "detașare" morală în

decizia de donare și a influenței altor variabile psihologice asupra creșterii disponibilității de a deveni donator sau de a accepta prelevarea organelor unui membru al familiei.

2. FACTORI DETERMINANȚI AI DISPONIBILITĂȚII DE A DONA (WILLINGNESS TO DONATE)

2.1. Factori personali ai disponibilității de a dona

Intenția sau disponibilitatea de a dona a fost studiată în cadrul mai multor modele teoretice în încercarea de a descoperi motivele/cauzele care determină semnarea unui acord oficial pentru a deveni donator. Mai multe arii au fost luate în considerare în aceste studii, ca de exemplu: factorii situaționali și emoționali ai momentului în care consimțământul este solicitat (Lauri, 2006; Rodrigue, Cornell & Howard, 2006; Siminoff et al., 2001), influențele interpersonale (Irving et al., 2011; Rios et al., 2007; Rodrigue et al., 2006), dar și părerile personale cu privire la donarea organelor (Creecy, Wright, & Berg, 1992; Lauri, 2006; Morgan & Miller, 2002; Rios et al., 2008; Wong et al., 2009).

Horton & Horton (1991) au construit un model de predicție al disponibilității de donare a organelor (WTD) care sugerează că cei mai puternici predictori ai WTD sunt cunoştinţele despre donare şi atitudinile cu privire la acest act, valorile personale (inclusiv altruismul) jucând un rol mult mai slab (deşi semnificativ statistic). Radecki & Jaccard (1999) şi Horton & Horton (1991) furnizează date care confirmă că informațiile despre donare prezic disponibilitatea de a semna un acord de donator de organe. În mod similar, modelul lui Kopfman (1994) indică faptul că dorinţa de a dona este influenţată de atitudinea faţă de donare, de cunoştinţe, temeri cu privire la transplant, norme subiective şi nivelul de altruism (Morgan & Miller, 2002).

Nivelul cunoștințelor despre donarea de organe reprezintă de asemenea un predictor important al WTD. Studiile arată că persoanele care deţin informații greşite despre donarea de organe sunt mult mai puţin dispuse să își dea acordul să fie potenţiali donatori. Aspectul pozitiv însă este acela că informațiile, concepțiile despre donarea de organe sunt relativ uşor de schimbat prin intermediul diferitelor acțiuni de diseminare a informației.

În mod similar, atitudinile faţă de donarea de organe sunt puternic legate de comportamentul manifest (semnarea acordului de a deveni donator de organe) şi disponibilitatea de a manifesta acest comportament (intenţia de a semna acordul; Horton & Horton, 1991; Kopfman & Smith, 1996; Smith, Morrison, Kopfman, & Ford, 1994). Aceste cercetări se integrează în teoriile legate de persuasiune, inclusiv teoria acţiunii raționale (Fishbein & Ajzen, 1975, citat în Morgan Miller, 2002), care propune existența unei relaţii liniare între atitudine şi comportament. Atitudinile faţă de donarea de organe sunt de obicei măsurate cu ajutorul instrumentelor de evaluare subiectivă a actului de donare de organe.

În plus, Boulware et al. (2002) demonstrează că o serie de factori diferiţi (demografici, socioeconomici, atitudinali şi clinici) sunt asociați cu dorinţa de a dona organele post-mortem, dar și pe timpul vieții. Cu toate acestea, importanţa fiecărui factor în explicarea variaţiei în disponibilitatea de a dona diferă în funcție de tipul donării. Autorii arată că etnia şi factorii socio-economici au fost puternic corelați cu (şi au explicat varianța cea mai crescută în) dorinţa de a deveni donator post-mortem, însă aceşti factori nu au fost corelați cu (şi nu au explicat un procent crescut al variaţiei în) dorinţa de a deveni donator pe parcursul vieții.

Importanţa percepută cu privire la spiritualitate și religie a fost de asemenea invers asociată cu dorinţa de a deveni donator post-mortem. Motivele religioase sunt adesea citate ca bariere în disponibilitatea de a dona, chiar dacă studiile arată că majoritatea religiilor susţin donarea de organe post-mortem (Park, 1998; Gallagher, 1996).

Studii mai recente în zona Europei (Mossialos, Costa-Font și Rudisill, 2008) arată că disponibilitatea de a dona este asociată și cu procedurile instituționale și cunoștințele cu privire la aceste proceduri. În unele cazuri însă, simpla contemplare la propria moarte poate să influențeze în mod negativ decizia, persoana refuzând să se gândească sau să ia în considerare această alternativă nefericită. În plus, oamenii se arată mai dispuși să doneze propriile organe, decât pe cele ale unui membru al familiei, în general preluând propriile decizii și transferându-le la cei apropiați.

În completarea perspectivei analizelor cantitative cu privire la disponibilitatea de a dona, Newton (2011) prezintă o meta-sinteză a studiilor calitative, ale cărei rezultate oferă o abordare complementară, menită să ofere o perspectivă multi-fațetată a convingerilor oamenilor, scoțând la iveală atitudini particulare sau chiar conflictuale cu privire la intenția de a dona. Modelele calitative, în general,

permit o explorarea mai profundă a atitudinilor și credințelor, pentru că permit participanților să descrie cu propriile cuvinte credințele sau experiențele personale. Astfel, Newton (2011) oferă o categorizare în șapte teme principale a motivelor și credințelor care influențează, pozitiv sau negativ, disponibilitatea de a dona.

3. ATITUDINI ȘI MORALITATE ÎN DONAREA DE ORGANE

Cercetarea de față are ca finalitate explorarea credințelor românilor cu privire la donarea de organe, disponibilitatea lor de a dona propriile organe sau pe cele ale unui membru al familiei și explorarea unor posibili determinanți cauzali ai deciziei de a dona organele. Aceste direcții de cercetare urmăresc identificarea unei posibile explicații pentru coexistența atitudinilor pozitive cu privire la donarea de organe, a diferenței dintre acceptul declarativ al actului de donare în paralel cu refuzul manifest frecvent întâlnit în practica medicală.

De asemenea, urmărim identificarea rolului elementelor moralității (fundamente morale) dar și a strategiilor cognitive de "detașare" morală în decizia de donare și a influenței altor variabile psihologice asupra creșterii disponibilității de a deveni donator sau de a accepta prelevarea organelor unui membru al familiei.

3.1. Studiul I: Atitudini cu privire la donarea de organe în mediul online românesc – Perspectivă Calitativă

În cadrul acestui studiu, am efectuat o analiză calitativă a discuțiilor privind donarea de organe, în cadrul celor mai populare forum-uri de discuții online pe această temă. Am urmărit un set de discuții pe tema donării de organe în cadrul cărora sunt exprimate liber diferite procesele de gândire/de luare a deciziilor ale potențialilor donatori atunci când vine vorba despre donarea de organe. Scopul studiului este de a realiza o radiografie a reprezentării donării de organe, așa cum o văd românii, dar care este afectată într-o mai mică măsură de dezirabilitatea socială, într-un mediu de exprimare liberă - mediul online - pe cele mai populare forumuri de discuții din România.

Această cercetare urmărește o perspectivă profundă a credințelor cu privire la donarea de organe, neafectate (sau mai puțin afectate) de dezirabilitatea socială, mai precis în cadrul discuțiilor din cadrul a 22 de forumuri din România.

Datele au fost colectate de pe cele mai populare forumuri de discuții din rândul românilor, cele plasate în primele cinci pagini de rezultate generate de motorul de căutare Google. Cuvintele cheie utilizate pentru căutarea efectuată au fost "donarea de organe" și "forum". În total, materialul colectat atinge aproximativ 60.000 de cuvinte și discută problematica donării de organe din mai multe perspective posibile, menționate în studiile calitative anterioare (Newton, 2010).

3.2. Discuții Studiul I

- Perspective în general pozitive cu privire la donarea organelor, gest altruist, pozitiv, de ajutorare sau salvare a celorlalți și de exprimare a bunătății;
- Discuțiile din jurul ideii de "familie" sunt situate la un punct relativ între ideea de a face bine prin donare și argumentele contra, practice sau spirituale;
- Statutul neclar al donatorului de organe în România determină dezbateri importante; o mai bună reglementare ar putea redirecționa discuțiile din jurul acestui subiect catre problemele mai importante din jurul donării, către luarea unei decizii în acest sens;
- Diferențe între perspectiva legată de biserică în raport cu d.o. și perspectiva spirituală, "voința divină" – sentimente negative și respingere asociate cu "dumnezeu" în opoziție cu poziția publică a bisericii;

3.3. Studiul II: Atitudini cu privire la donarea de organe și Factori de Influență asupra Disponibilității de a Dona – Perspectiva Cantitativă

Prin intermediul celui de-al doilea studiu ne propunem să atingem două obiective principale care, pe lângă finalitatea evident enunțată, vor îndeplini și un rol de structurare și definire mai detaliată a parcursului teoretic și practic următor:

- Construirea unui instrument de identificare a credințelor cu privire la donarea de organe;

- Crearea unui model predictiv al disponibilității de a dona (propriile organe și pe cele ale unui membru al familiei).

3.4. Discuții studiul II

- *Mecanicismul* – predictor pozitiv al disponibilității de a dona, contrar studiilor din domeniu (O'Caroll, 2011; Moloney și Walker, 2000, 2002);
- Absența predictorului *Pericole* din modelul predictiv pentru disponibilitatea de donare a propriilor organe;
- Diferențe în componența modelelor de predicție pentru disponibilitatea de donare a propriilor organe și organelor unui membru al familiei;
- Procent explicat mult mai mic pentru disponibilitatea de donare a organelor unui membru al familiei.

3.5. Studiul III - Influența sistemului medical și diferențe între disponibilitatea de a dona propriile organe și disponibilitatea de a dona organele unui membru al familiei

Studiile anterioare 1 și 2 au evidențiat, prin rezultatele obținute, importanța investigării mai profunde a următoarelor aspecte referitoare la procesul de decizie cu privire la disponibilitatea de a dona:

- există diferențe majore între modelul predictiv al WTD propriilor organe comparativ cu WTD al organelor unui membru al familiei, așadar aceste diferențe trebuie explorate mai în profunzime;
- în situația luării unei decizii pentru un membru al familiei apar mult mai adesea în discuție posibilele pericole (reale sau nu), punctele slabe ale sistemului medical etc., iar aspectele practice pozitive își pierd din importanță;
- factorul moral Mecanicism este prezent în ambele modele predictive și influențează pozitiv disponibilitatea de a dona;

Interpretarea acestor rezultate sugerează o posibilă diferență între procesele decizionale atunci când vine vorba despre donarea propriilor organe în eventualitatea morții cerebrale și luarea deciziei în privința unui membru al familiei. Aceste

diferențe ar putea constitui o posibilă explicație în cadrul problematicii globale în domeniul donării de organe, mai exact contrastul dintre atitudinea în general pozitivă asupra donării organelor și numărul mult mai scăzut al transplanturilor efectuate în mod real. Chiar și în țările în care individul poate lua decizia de a deveni donator post-mortem încă din timpul vieții, prin înregistrarea într-un registru sau prin crearea unui card de donator, în eventualitatea nefericită a unui accident, familia este totuși factorul decizional cel mai important, și uneori poate chiar contrazice decizia donatorului.

3.6. Discuții Studiul III

- Efectul Donatorului ar putea reprezenta o posibilă explicație pentru diferența între atitudinile pozitive cu privire la donarea organelor și ratele scăzute ale donării efective;
- Un efect nesemnificativ al sistemului medical și al naționalității receptorului;
- O altă posibilă explicație ar putea fi lipsa comunicării deciziilor personale în familie;
- Pentru clarificarea influenței probabilității de salvare a receptorilor organelor asupra WTD, am inclus variabila ca independentă în al doilea cvasi-experiment;

3.7. Studiul IV: Teoria prospectelor și Judecata Morală în raport cu disponibilitatea de donare a organelor.

Teoria propectelor

În cadrul studiului prezent, pornind de la ideea de efect al certitudinii propus de Khaneman și Tversky (1979), am inclus în contextul donării organelor, probabilitatea salvării receptorilor. Teoria susține că în procesul de luare a deciziilor percepute ca riscante, oamenii caută certitudinea și că probabilitățile mai scăzute au efecte similare, indiferent de diferența mai mare sau mai mică față de certitudine. Așadar, am manipulat prin intermediul unor scenarii, probabilitatea salvării receptorilor, așa cum este detaliat mai jos în secțiunea Metodă.

Raționamentul moral: Alegere vs. Judecată Morală

Una dintre diferențele identificate în literatura de specialitate este aceea între alegere și judecată morală în luarea deciziilor (Tassy, 2013). Alegerea diferă de

judecată, deoarece presupune proiectarea propriei persoane într-o situație cu posibile consecințe directe (Sood și Forehand, 2005). Pe de altă parte, judecata morală se bazează pe o evaluare a situației dintr-o perspectivă alocentrică (Frith și de Vignemont, 2005). Prin urmare, distincția dintre judecata morală și alegerile sau deciziile personale poate avea un impact important în diferitele dileme, așadar ar trebui luată în serios în considerare (Frith și de Vignemont, 2005, Tassy, 2013).
Luând în considerare acest cadru teoretic, am explorat prin intermediul a două cvasi-experimente diferența dintre alegere și judecată morală pentru situația donării de organe. Modalitatea de manipulare este detaliată mai jos în secțiunea Metodă.

3.8. Discuții Studiul IV

- În literatura specifică donării de organe este deseori analizată idea de moralitate 70% dintre participanți consideră că unul din zece persoane diagnosticate cu moarte cerebrală își revine, doar 5% dintre participanți consideră diagnosticul de moarte cerebrală ca fiind ireversibil;
- Aceste credințe nu influențează WTD declarată – poate fi o credință care în situația reală influențează decizia;
- Nu există un efect al certitudinii cu privire la salvarea receptorilor;
- Itemul pentru Judecata Morală include părinții victimei ca factor de decizie – posibilă influență asupra rezultatelor;

3.9. Comentarii finale și utilitatea practică a cercetării

Contribuții teoretice

Din punct de vedere teoretic, cercetarea de față aduce un aport important prin explorarea unei perspective mai puțin cercetate în domeniul donării organelor, și anume elementele de moralitate cu privire la decizia de a dona sau nu organele în eventualitatea nefericită a unui diagnostic de moarte cerebrală al propriei persoane sau a unui apropiat. Deși studii anterioare au explorat idea de moralitate sau etică cu privire la actul transplantului în sine, ierarhizarea pacienților pe lista de așteptare a unui transplant, transplantul inter-rasial, posibilitățile de monetizare și reglementare a unei piețe de organe sau problematica transplantării organelor de la deținuții

condamnați la moarte etc. (Beverley & Beebe, 2018; Borna, 1987; Bosshard et al., 2008; Brazier, 2002; Dossetor, 1994; Harris, 2003; Kass, 2004; Kuczewski, 2002; Potts & Evans, 2005), moralitatea deciziei de a accepta sau nu donarea a fost prea puțin explorată.

S-a identificat că un predictor important al disponibilității de a dona este factorul moral Grijă (Harm/Care) dintre fundamentele morale ale lui Haidt (Graham, Haidt & Nosek, 2008). Acest fundament indică prezența unor sentimente de grijă și protecție față de cei din jur și, prin asocierea pozitivă cu disponibilitatea de a dona, reflectă ideea că donarea organelor ar reprezenta o datorie morală prin care oamenii arată grijă față de ceilalți.

Teoria prospectelor a relevat faptul că din punct de vedere al probabilității salvării receptorilor donării de organe, disponibilitatea donării organelor este influențată la nivel liniar și că nu există un efect al certitudinii așa cum punctează Tversky și Kahneman (1992). Cu cât participanții percep o probabilitate mai mare de salvare a receptorilor organelor, cu atât disponibilitatea de donare crește, certitudinea salvării nu influențează semnificativ disponibilitatea de a dona. Acest rezultat, deși nesemnificativ, este relevant din punct de vedere teoretic - putem astfel exclude posibilitatea că oamenii ar căuta certitudini cu privire la procesul care succede transplantul efectiv, dar că șansele mai mari de reușită a posibilului transplant sunt totuși importante în decizia de a dona.

O altă contribuție teoretică interesantă o constituie teoria judecății morale. Literatura de specialitate sugerează că oamenii aflați în faza unei decizii care nu îi implică direct au tendința să folosească judecata morală, diferită de cazul alegerii efective, când persoana are implicare directă în decizie (Sood & Forehand, 2005; Tassy et al., 2013). Cercetarea prezentă a inclus această diferențiere însă rezultatele au fost semnificative în sensul contrar așteptat. O posibilă explicație ar putea implica formularea itemului pentru judecata morală, care implică excluderea propriei persoane din situație, însă includerea rolului familiei, rol care rămâne încă discutabil. O replicare a studiului pentru clarificarea acestui aspect teoretic este recomandată.

Aport metodologic

Explorarea calitativă a conținuturilor forumurilor online reprezintă o metodă care aduce o contribuție importantă prin oferirea unei "radiografii" a ideilor, gândurilor și chiar emoțiilor resimțite de o comunitate variată cu privire la donarea

organelor. Avantajul principal al acestei metode este investigarea credințelor oamenilor neafectate (sau mai puțin afectate) de dezirabilitatea socială, într-un mediu al exprimării libere și anonime, cel online. Este drept însă că această metodă implică în mod automat o selecție a atitudinilor celor care aleg să își împărtășească aceste credințe online, fapt care limitează într-o oarecare măsură diversitatea opiniilor analizate.

De asemenea, în cadrul cercetării de față am construit un chestionar al atitudinilor cu privire la donarea de organe. Acesta reprezintă o contribuție importantă din punct de vedere metodologic întrucât include itemi pentru câțiva dintre factorii importanți de influență asupra disponibilității de a dona și aduce un plus de noutate prin definirea unui factor inspirat din sfera moralității, a utilitarismului (factorul Mecanicism). Atitudinea mecanicistă pune într-o lumină diferită cognițiile oamenilor cu privire la donare care privesc corpul doar ca pe o mașinărie de care ne folosim pe parcursul vieții și că donarea de organe este un beneficiu evident pentru un număr mai mare de oameni.

Chestionarul creat în cadrul acestei cercetări reprezintă un instrument util pentru explorarea credințelor cu privire la donarea de organe. Importanța acestui instrument vizează ca finalitate aplicabilitatea practică a cercetărilor în care a fost utilizat și a favorizat o mai bună concretizare a unor acțiuni posibile a instituțiilor implicate în procesul donării organelor (a se vedea cap. 5.4).

Concluzii empirice

Din punct de vedere empiric, cercetarea prezentă aduce un plus de valoare prin prisma rezultatelor care confirmă studiile anterioare dar și prin rezultatele mai surprinzătoare, care contrazic într-o oarecare măsură ceea ce a fost stipulat în trecut.

Atitudinile cu privire la donarea de organe sunt, în general, pozitive, așa cum este menționat și în literatura de specialitate (Coad, Carter, & Ling, 2013; Conesa et al., 2013; Edwards, Essman și Thornton, 2007; Parisi & Katz, 1986, Sanavi et al., 2009, Sanner, 1994; Vinokur et al., 2006). Donarea de organe este privită ca o faptă bună, ca un ajutor pentru cei care au nevoie și o modalitate simplă, dar totuși atât de sofisticată, de a salva vieți. În mod surprinzător, în studiile noastre s-a constatat că cele două "imagini ale donării" privite anterior ca fiind contradictorii, aceea de "dar al vieții" sau de "îndepărtare mecanică a părților corpului" (Morgan & Miller, 2002a) au avut o influență pozitivă în cazul nostru. Prin urmare, românii aderă la credința

aproape universală în literatura de specialitate că actul de donare este văzut în general ca un gest pozitiv și bun pe care oricine poate să-l acționeze fără consecințe mari, ci cu atâtea avantaje (Coad, Carter, & Ling, 2013; Conesa et al., 2013; Edwards, Essman și Thornton, 2007; Parisi & Katz, 1986, Sanavi et al., 2009, Sanner, 1994; Vinokur et al., 2006).

Mai mult, atitudinea "mecanicistă" așa cum am numit-o, aceea de a privi donarea ca pe o predare a "echipamentului" de care omul s-a folosit în timpul vieții s-a dovedit a avea o influență importantă asupra disponibilității de a dona. Așadar, o "portretizare" a donării în acest fel ar putea duce la rate mai mari de donare, așa cum este detaliat în capitolul următor.

O altă contribuție empirică importantă extrasă din cadrul cvasi-experimentelor derulate este identificarea unei diferențieri clare între disponibilitatea de a dona propriile organe și disponibilitatea de accepta donarea pentru un membru al familiei. Studiile efectuate au relevat faptul că oamenii sunt mai dispuși să accepte donarea pentru propria persoană decât pentru membrii familiei, fapt care ar putea explica într-o oarecare măsură diferențele majore între atitudinile în general pozitive și numărul scăzut de donatori reali. Când oamenii sunt puși în situația de a decide pentru un partener sau membru al familiei, apare tendința de a crea speranțe, deseori speranțe false, sub forma unor cogniții extreme ca speranța la apariția unui miracol, posibilitatea ca moartea cerebrală să fie doar o comă sau ideea că medicii au făcut o greșeală gravă în diagnostic sau că aceștia urmează să greșească în declararea morții cerebrale. Când acceptă donarea de organe pentru o persoană iubită, oamenii acceptă realmente că nu există nicio cale de a da înapoi, acesta este sfârșitul și nimic nu poate fi schimbat. Exprimarea unui accept cu privire la donare, ar putea să pară ca o hotărâre personală asupra morții celui iubit, iar iluzia unei astfel de decizii importante poate fi insuportabilă, așadar oamenii tind să refuze. Această explicație este, de asemenea, conformă faptului că ratele de donare sunt mai mari în țările în care acestea sunt reglementate printr-o decizie irevocabilă care poate fi luată în timpul vieții (pe permisul de conducere sau prin intermediul unui card de donator).

Utilitatea practică a cercetării

Finalitatea esențială a cercetării științifice în general este, desigur, aceea de a aduce plus-valoare nu numai din punct de vedere teoretic, ci și ca aplicabilitate practică, de îmbunătățire a calității vieții oamenilor în general. Luând în considerare

toate rezultatele cercetării din cadrul acestei teze doctorale și interpretării psihologice a acestora, ne-am focalizat în capitolul prezent pe o serie de informații, descoperiri sau speculații care ar putea avea o utilitate practică în contextul donării de organe. Așadar, în vederea diseminării informației către orice tip de instituție implicată în procesul de donare/transplant de organe în România punctăm următoarele:

1. Este necesară reglementarea și facilitarea deciziei cu privire la donare în timpul vieții. Cercetarea prezentă sugerează că oamenii sunt mai dispuși să accepte donarea propriilor organe, așadar posibilitatea înființării unui card de donator de organe, includerea pe buletinul de identitate a acestei opțiuni sau orice altă formă cât mai simplificată pentru populația generală ar putea încuraja donarea organelor în cazurile de moarte cerebrală. Dacă cel mai adesea decizia este luată de familiile celor decedați, atunci este posibil ca ratele donării să rămână scăzute.
2. Posibilele campanii de sensibilizare sau conștientizare cu privire la donare ar trebui să facă apel la perspectiva "mecanicistă" asupra donării organelor după moarte. Mai exact, ideea că trupul omenesc este mai degrabă o "mașinărie" un "mecanism" de care ne folosim în timpul vieții și că refuzul donării ar fi o risipă. Cercetarea prezentă sugerează că o astfel de perspectivă este asociată cu o mai mare disponibilitate de a dona.

3. Evidențierea, explicarea și răspândirea informației că moartea cerebrală este CERTĂ și IREVERSIBILĂ. Aproximativ 95% dintre participanții la unul dintre studiile desfășurate consideră că există șansa ca unii oameni să își revină din moarte cerebrală. Menționez că participanții au fost în general tineri, cu acces la informații instant pe telefonul mobil, cu nivel crescut de educație, cu atitudini în general favorabile cu privire la idea de donare a organelor.
4. Încurajarea (prin campanii de conștientizare) a discuțiilor cu familia cu privire la decizia de donare a organelor. În situațiile în care se ajunge la interviul cu familia persoanei decedate și se solicită acceptul pentru prelevarea organelor în vederea transplantului, familia ar trebui să aibă cunoștință despre opțiunea persoanei decedate. Moartea reprezintă un subiect tabu pentru mulți dintre oameni, însă astfel de informații sunt la fel de importante ca cele despre grupa sangvină sau alergiile de care suferă cineva apropiat. Dat fiind că rezultatele

cercetării prezente (și a altor cercetări de specialitate) arată că în general atitudinea cu privire la donarea organelor post-mortem este una favorabilă, familiile ar trebui informate în acest sens pentru ca decizia finală să coincidă măcar în majoritatea cazurilor cu opțiunea reală a persoanei decedate.

5. Includerea în campaniile de sensibilizare/conștientizare a informațiilor despre ce se întâmplă cu organele după prelevare. În cercetarea prezentă, probabilitatea mai mare a salvării receptorilor a fost asociată cu o disponibilitate mai mare a donării organelor. Informații cu privire la numărul vieților salvate sau a vieților îmbunătățite ar putea influența disponibilitatea reală de a accepta donarea organelor. Spre exemplu, în anumite țări, dar chiar și în România, donatorii de sânge primesc un sms de mulțumire de fiecare dată când sângele donat ajunge la primitor. "Reprezentanţii Serviciului Voluntar de Ambulanţă (SVA) Iaşi au anunţat că, începând cu data de 1 decembrie a acestui an, fiecare donator de sânge care va fi de acord să-şi lase numărul de telefon în baza de date a Centrului Regional de Transfuzii Sanguine (CRTS) va primi un mesaje de fiecare dată când sângele donat va ajunge la primitor. Proiectul are scopul de a-i încuraja pe donatorii fideli să rămână aproape de CRTS şi de a-i determina pe cei care vin pentru prima dată la donare să se întoarcă, spun cei de la SVA Iaşi." (sursa www.ziaruldeiasi.ro). Acest tip de proiecte ar putea facilita înțelegerea importanței și necesității donării de organe post-mortem.

În concluzie, cercetarea prezentă a relevat informații valoroase atât la nivel teoretic pentru susținerea cercetărilor științifice viitoare, cât și la nivel de aplicabilitate practică, înspre a fi utilizate în viitoarele campanii sau reforme din domeniul donării și transplantului de organe.